

УДК [398.88:398.322.41](=161.2:477.51)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2024.05.1203>

УКРАЇНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР У ЗАПИСАХ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: ІСТОРІЯ ПУБЛІКАЦІЙ, АНАЛІЗ МОТИВІВ І СЮЖЕТІВ

Ірина КОВАЛЬ-ФУЧИЛО

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4048-9114>

кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України,
відділ української та зарубіжної фольклористики,
вул. Грушевського, 1, 01001, м. Київ, Україна,
e-mail: koval-fuchylo@ukr.net

У грудні 1943 р. в Москві О. Довженко записав від своєї матері 32 пісенних тексти колядок, щедрівок, веснянок, ліричних пісень. Записи містяться в окремому зошиті, який має 30 аркушів. Назва збірки — «Материні пісні». Вона зберігається в Центральному Державному архіві літератури і мистецтва Росії у Москві. *Актуальність* розвідки полягає у тому, що вперше проаналізовано мотиви й сюжети фольклорних записів О. Довженка в контексті українського пісенного фольклору. *Мета публікації* — описати мотиви цих пісенних текстів у контексті української пісенної традиції, навести перелік варіантів цих народних творів, зазначити перелік публікацій кожного тексту, підсумувати сюжетні й мотивні особливості Довженкової збірки.

Об'єкт дослідження — записи українських народних пісень Олександра Довженка від його матері, а також різні публікації цих текстів. *Предмет дослідження* — мотиви й сюжети фольклорних пісенних текстів у записах Олександра Довженка.

Записи колядок і щедрівок із колекції О. Довженка містять мотиви й сюжети, характерні для Волині, Поділля, Слобожанщини. Найчастіше це пісні для господарів і їхніх дітей, для парубка, дівчини, рідше мотиви із біблійними персонажами, які сформувалися під впливом народної традиції.

Для опису локальної пісенної традиції використано метод ареального дослідження; для виявлення сюжетних паралелей у пісенних текстах застосовано порівняльний метод, а також філологічний текстуально-сюжетний аналіз мотивів і сюжетів.

Ключові слова: Олександр Довженко, колядки, щедрівки, колядкові мотиви, мотиви щедрівок, Чернігівщина.

Iryna KOVAL-FUCHYLO

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4048-9114>

Ph.D. in Philology, Senior Research Fellow
Ukrainian and Foreign Folkloristics Department
at the M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics
and Ethnology
of the National Academy of Sciences of Ukraine,
1, Hrushevskoho str., 01001, Kyiv, Ukraine,
e-mail: koval-fuchylo@ukr.net

UKRAINIAN FOLKLORE SONG IN OLEKSANDR DOVZHENKO'S RECORDS: HISTORY OF PUBLICATIONS, ANALYSIS OF MOTIVES AND PLOTS

In December 1943 in Moscow Dovzhenko made the recordings from his mother. These are 32 song texts of Ukrainian folk Christmas carols, spring rite carols, and lyrical songs. The records are contained in a separate notebook, which consists of 30 sheets. The name of the collection is «Mother's Songs». It is kept in the Central State Archive of Literature and Art of Russia in Moscow. The purpose of the publication is to describe the motives of these song texts in the context of the Ukrainian song tradition, to list the variants of these folk works, to indicate the list of publications of each text, to summarize the plot and motive features of Dovzhenko's collection. The relevance of the research lies in the fact that the motives and plots of O. Dovzhenko's folklore recordings were analyzed for the first time in the context of Ukrainian song folklore.

The purpose of the publication is to describe the motives of these song texts in the context of the Ukrainian song tradition, to list the variants of these folk motives, to indicate the list of publications of each text, to summarize the plot and motive features of Dovzhenko's collection. *The object of research* is the recording of Ukrainian folk songs by Oleksandr Dovzhenko from his mother, as well as various publications of these texts, motives and plots of folklore song texts in Oleksandr Dovzhenko's recordings.

Research methods are determined by modern requirements for the analysis of folklore texts; the method of area research was used to describe the local song tradition; the comparative method, as well as the philological text-plot analysis of motives and plots, were used to identify plot parallels in song texts.

Records of Christmas carols from the collection of O. Dovzhenko contain motifs and plots characteristic of Volhynia, Podillia, and Slobozhanshchyna. Most often, these are songs for the owners and their children, for a young man, a girl, less often motifs with biblical characters, which were formed under the influence of folk tradition. Almost all ritual song of the winter cycle have variants in Zorian Dolenga-Khodakovsky's collection of recordings. There is a rare carol plot about the Mother of God giving three names to the Son of God, as well as the motif of spring songs about the reflections of daughters who lament that without their father their luxuries will pass away.

Keywords: Oleksandr Dovzhenko, Christmas carols, song motifs, Christmas carol motifs, Chernihiv region.

Вступ. Фольклорні записи видатного українського кінорежисера, кінодраматурга, письменника, Олександра Петровича Довженка (1884—1956) давно й неодноразово опубліковані й добре відомі у фольклористиці. Предметом аналізу дослідників народного слова були біографічні дані митця, який зростав і формувався у фольклорному середовищі [1—3], аспекти кінематографічного доробку Довженка, які зазнали впливу народної пісенності [4—5], формування стилю митця у зв'язку із фольклором [3; 5; 6], пряме цитування й осмислення народної пісенності в художніх творах Довженка [7, с. 115—123].

Митець народився у м. Сосниця на Чернігівщині, зростав серед українських фольклорних мелодій свого краю. Родина його була дуже співуча. Основним носієм пісенної традиції краю, а також регіональних звичаїв, обрядів, вірувань була мати Одарка Єрмолаївна Довженко (Цигипа) (1862—1948), яка успадкувала любов до народної пісні від свого батька, сосницького ткача-художника Єрмолая Цигипи [8, с. 5]. Серед улюблених жанрів пісенності в сім'ї Довженків були пісенні тексти різдвяного часу — колядки та щедрівки. Колядки, щедрівки, веснянки Олександр Довженко чув також від односельців, думи і псалми — від кобзарів, лірників та жебраків на сосницьких ярмарках. Ще в дитячі роки Довженко співав у хорі сосницької школи, грав на скрипці. Навчаючись у Глухівському вчительському інституті (1911—1914), організував молодіжний хор, записував пісні, прислів'я, приказки. Фольклорні матеріали майстерно використовував у своїх кіноповістях, п'єсах, оповіданнях [2; 8, с. 3—8].

Мета публікації — описати мотиви 32 пісенних текстів, записаних О. Довженком від своєї матері — колядок, щедрівок, веснянок, ліричних пісень — у контексті української пісенної традиції, навести перелік варіантів цих народних творів, зазначити перелік публікацій кожного тексту, підсумувати сюжетні й мотивні особливості Довженкової збірки. *Об'єкт дослідження* — записи українських народних пісень О. Довженка від його матері, а також різні публікації цих текстів. *Предмет дослідження* — мотиви й сюжети фольклорних пісенних текстів у записах О. Довженка.

Методи дослідження зумовлені сучасними вимогами до аналізу фольклорних текстів; для опису

локальної пісенної традиції використано метод ареального дослідження; для виявлення сюжетних паралелей у пісенних текстах застосовано порівняльний метод, а також філологічний текстуально-сюжетний аналіз мотивів і сюжетів.

Основна частина. У грудні 1943 р. в Москві Довженко записав від матері 32 пісенні тексти колядок, щедрівок, веснянок, ліричних пісень. Записи збереглися в окремому зошиті, який має 30 аркушів. Назва збірки «Материні пісні». Перед піснями записані уривки усних спогадів матері (документ зберігається в Центральному Державному архіві літератури і мистецтва Росії [9]).

Уперше частину записів Довженка вже після його смерті було опубліковано в журналі «Народна творчість та етнографія» двома підбірками пісенних текстів [10—11]. Більшість пісень записана без нот, лише до кількох із них («Поставлю свічку проти місяця», «Ой що ж бо то за дерево», «Як буду я женитися», «Ой чого ж ти, роженько, та й одна в городі», «Ой із-за гори та з-за кам'яної») здійснені нотні записи зі співу матері композитор Д. Л. Клебанов. Усі пісні з рукописного збірника О. Довженка вперше опублікував В. М. Пригоровський окремим виданням 1995 р. під назвою «Наспівала мати» [7]. До цього видання, крім записів О. Довженка, увійшли також пісні, записані на його батьківщині та в інших селах різними збирачами фольклору XIX—XX ст.

Олександр Довженко є також автором статті «Українська пісня» [12]. Це текст виступу письменника по радіо 22 березня 1942 р. в часи Другої світової війни. Тут він називає пісню «геніальною поетичною біографією українського народу», а також висловлює честь і славу композитору М. В. Лисенку, який «ціле життя своє присвятив збиранню української народної пісні».

Предметом аналізу цієї студії є записи пісенних текстів, які Довженко зробив від матері в Москві у грудні 1943 р. Мета публікації — описати мотиви цих пісенних текстів у контексті української пісенної традиції, навести перелік варіантів цих народних творів, зазначити перелік публікацій кожного тексту, підсумувати особливості Довженкової збірки у контексті української пісенної традиції.

Далі подаємо описи пісенних творів із колекції О. Довженка. Кожен опис має таку структуру:

назва твору за виданням «Наспівала мати» [7] із ремаркою про наявність нотного тексту; короткий опис сюжету пісенного твору, аналіз його основних мотивів із зазначенням особливостей семантики й побутування. У рубриці «Варіанти» наведено перелік виявлених варіантів до сюжету; у рубриці «Публікації» зазначені бібліографічні джерела, де був опублікований кожен текст. Порядок розташування текстів і цитування подано за повним першодруком текстів із рукопису Олександра Довженка «Наспівала мати» (Київ, 1995) [7, с. 17—42].

Колядки і щедрівки

«Ой із-за гори, та з-за кам'яної» (з нотами)

Сюжет про намір завоювати *Львів-город*. Як викуп паненяті пропонують коня, чашу червінців, *Львівну-дівку*, стрілочок пучок й тугенький лучок. Він теє узяв; і поклонився, і покорився. Колядка для парубка. Рефрен: *Святий вечір*. Інципіт «Ой із-за (з-за) гори» — досить поширений в українській обрядовій і необрядовій пісенній ліриці [13, с. 146—147]. Зазначені мотиви характерні для Волині, Наддніпрянщини; мотив завоювання міста (*Хотин добував; Львова добуває*) характерний для колядок у записах З. Доленги-Ходаковського [14, с. 134, 135]. Семантично із мотивом дару-викупу пов'язаний типовий для колядок мотив дару-гостинця [15, с. 80].

Варіанти: Сюжет про три дари-викупи: [14, с. 134—135].

Публікації: [11, с. 69; 7, с. 17—18; 16, с. 590—591].

«Ой у пана хазяїна та на його дворі» (без нот)

Сюжет: пани просять *молодця* Тараса розповісти, хто його навчив у скрипочку грати, хороше співати. Він відповідає, що навчила *рідная мати*. Рефрен: *Святий вечір*. Колядка для парубка. Мотив дерева на хазяїському дворі, який розпочинає коляду, відомий і в колядках для дівчини і є типовим для цього жанру [17]. Мотив — випитування, хто тебе навчив, характерний і для інших сюжетів колядок [14, с. 127; 18, с. 68].

Варіанти: «Що в пана хазяїна да на його дворі» (на дворі — калина) [7, с. 115].

Публікації: [11, с. 69—70; 7, с. 18; 16, с. 591—592; 19].

«Ой у пана Івана умная жена» (без нот)

Про *умную жену*, яка купила *три города*: з панами, із козаками, з мужиками, які будуть відповідно судити, у військо ходити, поле орати. Закінчується побажанням *поле орати, діждати того жита жати*. Колядка для господині. Рефрен: *Бог йому дав, Бог йому дав/Умную жену, його дому*. Цікаво, що варіанти колядки зафіксовані і в Карпатах, на Львівщині, і на Наддніпрянщині [4, с. 74].

Варіанти: «Що в дядька Йвана» (с. Лихолітки Чернігів. обл.) [11, с. 110].

Публікації: [14, с. 70; 16, с. 19; 2, с. 592—593].

«Ой чого ти, роженько, та одна в городі» (з нотами)

Як коло роженьки всі зілля, так коло *Галочки* вся родина: *батенько; матінка; брати, та ще й нежонаті*. Сама дівчина *молода та й зарученая; та повінчаная*. Колядка для дівчини. Рефрен: *Рожо моя, рожо моя, повная, червона, у городі*. Мотив звернення до роженьки відомий у зимовому й весняному обрядовому фольклорі [18, с. 48]. Побажання бути з усією родиною — типове місце колядок, щедрівок для дівчини, парубка (див., наприклад, [18, с. 62, 63; 15, с. 57, 80, 81]).

Публікації: [11, с. 70—71; 7, с. 20—21; 16, с. 593—594].

«Ой хвалився Тарас своїм товаришам» (без нот)

Тарас хвалиться, що *жениться буду*. Перед тим виоре *поле сизими орлами*; засіє *поле дрібним жемчугом*, помостить *мости все тесовий*, постелить *коври все шовковий*, засвітить *свічки все восковий*. А сватати планує *з-за Дунаєчку королеву дочку*. Колядка для парубка. Рефрен: *Святий вечір*. Мотив — хвалитися чимось, характерний для зимової, весняної, а також літньої обрядової поезії. Часто він набуває форми паралелізму: *береза хвалиться перед дубом, а Оксана хвалиться перед парубками* [20, с. 90].

Варіанти: «Молодець Андрійко да задумав жениться» [17, с. 115—116].

Публікації: [7, с. 21; 16, с. 595].

«Ой рано, рано та кури запіли» (без нот)

Одарка збирається до церкви, *клала на себе срібло й золото*. Із церкви поверталася *красною панною*. За

нею ідуть *три царевичі; три старії мужі; її батенько*. Останній пояснює царевичам, що це не царівна, не королівна, а його донечка та й Одарочка. Інціпіт *Ой рано, рано та кури запіли* характерний для багатьох колядкових текстів [20, с. 34; 15, с. 122]. Побутує на всій території України, крім південних та південно-східних областей [21, с. 76—77]. Може бути присвячена і дівчині, і парубкові. Рефрен: *Святий вечір*. Мотив — не попівна, не царівна, а батькова дочка, типовий для зимової обрядової поезії різдвяного часу [18, с. 48]. На Поліссі (с. Старі Коні Рівненська обл.) щедрівка із інціпітом «Ой рано-рано куроньки пили» [18, с. 57] розпочинає сюжет про полювання на куниченьку, яка є образом нареченої. Цей же сюжет побутує на Поділлі («А наш Іванко дві свічі світив», с. Романівка Бершадського р-ну Вінницьк. обл.) [15, с. 85]. Мотив не царівна, не королівна — типовий для колядок для дівчини [15, с. 112, 116].

Варіанти: два тексти із цією ж назвою, для Варюші, для Сашуні; третій текст «Ой рано-рано да до церкви йдуть» для Ориночки [17, с. 115—116]; «Ой в вині, в вині да в винограді» (Степанова дочка, як ягодоочка) [14, с. 141]. Усі варіанти із м. Сосниця.

Публікації: [11, с. 71; 2, с. 22; 16, с. 596].

«А в бору, бору та волохи поють» (без нот)

Складна сюжетна композиція: волохи збудували церкву з трьома вікнами; в перше оконечко ускочило сонечко, у друге — місяць усвітив, у третє оконечко ангел улетів, з його слізеньки та потекли річеньки. Дівка Одарка, умнее дитя, іде по водицю, обіцяє ангелові голівку змити, кіску заплести; просить ангела, щоб хвалив її і царам, і князям. Колядка для дівчини. Варіанти — колядка для вдови, яка янголя зрядила у шовк і жемчуг [22]; колядка для парубка, який пливе в човнику по Дунаю [23]. Рефрен: *Святий вечір*. Мотив дому із трьома вікнами характерний для колядок із Полісся, Поділля, Галичини [14, с. 120, 122; 15, с. 29]. Цей мотив досить частотний у весільних піснях.

Варіанти: «В бору, в бору да волохи поють» [23]; варіант закінчення подано у [7, с. 117].

Публікації: [11, с. 72; 7, с. 22—23; 16, с. 596—597].

«Ой чи дома, дома да пані удова» (без нот)

Колядка для вдови. Удова не вдома, вона у короля; *шиє-пошиє да королю шиття: сизі голубці,*

райські пташечки, тури-олени. Варіант із початком *Чи дома, дома бідная вдова*; її немає, вона на небесах віє золото [18, с. 69; 4, с. 76]. Побутує на Поділлі й Наддніпрянщині. Мотив вишивання зорі й місяця, райських пташок, сивців-голубців відомий у колядках із Волині [14, с. 130]. Колядка із інціпітом «Чи вдома, вдома бідная вдова», із сюжетом, що вдова пішла просити Бога пшениці, гречки, вівса, відома на Київщині (с. Ргозів) [18, с. 92]. Питання «Чи вдома...» — типове для колядок [15, с. 9]. Рефрен: *Святий вечір*.

Варіанти: «Чи дома, дома бідная вдова» [7, с. 117]; «Не угинайся, буковий мосте» (*шила-вишивала отцю кошулю*) [14, с. 143].

Публікації: [11, с. 72; 7, с. 23; 16, с. 597—598].

«Ой по торгу-торгу Іваночко ходив» (без нот)

Кінь просить Іваночка не продавати його, пригадує хлопцеві про те, як вони билися з ордою, як кінь врятував свого господаря від *турків, пополам з татарами*, перестрибнувши через Дунай, коли він навіть *копита не вмочив*. Колядка для парубка. Рефрен: *Святий вечір*. Кінь — частотний образ у колядках для парубка [14, с. 128, 131, 134].

Варіанти: «Ві Львові на торгіві» [14, с. 135]; «Ой у тебе, дядю, син Богдан» (с. Вереміївка, Полтавська обл.) [18, с. 64]; «Ой у Києві та на торгіві» [15, с. 85]; «То не тумани з моря» (Київ. обл, с. Літки) [15, с. 89].

Публікації: [11, с. 72—73; 7, с. 23; 16, с. 598—599].

«А в пана-хазяїна на його дворі» (з нотами)

Божа Мати на білій кроваті народила Сина, дала новонародженому синові три імені: *Святе Рожество; Іван Христитель; Святий Василій*. Основна локація тексту — господарський / хазяїнський двір, дуже поширена в колядках [17]. Рефрен: *Раю, розвийся! / Христос народився / В сьому дому*. Оригінальний твір, варіантів не виявлено. Текст має ремарку: «Любима колядка мого прадіда Тараса Григоровича Довженка». Мотив пошуку імені для новонародженого Сина поширений на Галичині: «Ой у місті, місті, місті Віфлеємі» [18, с. 61, 83]; «Там на річці на Йордані» [24]; «У містечку Віфлеємі» [25]. На Полтавщині побутовують сюжети, де ім'я для Сина Божого дарує один із царів, які принесли йому дари: А другий цар Йсусом

Христом називав («Що звечора Ясен Божий народивсь») [18, с. 113].

Публікації: [7, с. 24—25; 28, с. 70; 16, с. 599—600].

«Од Києва до Львова та лежала дорога» (без нот)

Молода шинкарка, дівка Одарка змушена брати плату (вороного коня, гостру сабельку, золотее кільце) із трьох царевичів, які п'ють, гуляють, грошей не дають. Коня вона дає батеньку, шабельку — братику, а золотее кільце сам наділа. Оригінальна коляда, варіантів не виявлено. Мотив роздачі дарів поширений у колядкових текстах [14, с. 135]. Рефрен: *Святий вечір*.

Публікації: [18, с. 73; 10, с. 25; 16, с. 600—601].

«Ой у Києві та на перевозі» (без нот)

Оригінальний сюжет, в якому три царевичі просять дівку Уляну, яка перевіз держала, перевезти їх через тихий Дунай. За цю послугу вони розповідають їй дива: об Петрі та Дунай замерзав; об Різді та рожа заувіла. Дівчина знає про це і висловлює бажання вийти заміж не за царевича, а за міщанина — риба-сятрина. Мотив прохання про перевіз відомий у народній родинно-побутовій ліриці: дружина просить перевезти її від чоловіка-п'яниці [27, с. 539], а також у піснях про кохання, де молодець хоче подивитися на свою Вкраїну і на ту дівчину [27]. У записах З. Доленги-Ходаковського мотив дива (що в святім Перті Дунай замерзає) поєднаний із мотивом загадування — відгадування загадок [14, с. 147]; див. також [18, с. 55]. Рефрен: *Святий вечір*. Мотив — три дворянина просять мед-вина в дівчини, відомий на Рівненському Поліссі (с. Люхча Рівнен. обл.) [18, с. 91].

Варіант: «Що у Києві да на перевозі» (дівка Наталка перевіз держала) [7, с. 119]; «Коло тихого Дунаю, Дунаю» (перевіз дівка держала) [14, с. 150].

Публікації: [11, с. 73; 7, с. 25—26; 16, с. 601—602].

«Да святі вечори да у Бога були» (без нот)

Колядка є контамінацією сюжетів, де спочатку йдеться про вечори, які радість принесли, а далі про три товариші, яснее сонце, ясен місяць і дрібний дощичок, які всіляко сприяють миру хрищаному. Найважливіший серед них дощичок, завдяки якому, як дасть Бог літо, та уродить жито.

Закінчується текст побажанням: *Дай, Боже, джда-ти того жита жати*. Сюжет про згаданих трьох товаришів відомий у колядкових текстах [30]. Мотив трьох гостей (варіанти: *дрібний дощ, яснее сонце, паненка; яснее соненько, ясний місяченько, дрібен дощик*) трапляється в колядках із колекції З. Доленги-Ходаковського [14, с. 136, 140—141]. Рефрен: *Святий вечір*.

Варіанти: «Встань, господару, не лежи» (с. Суругів (Сурухів), нині Підкарпатське воєводство Ярославського пов., Польща) [14, с. 120]; «Іванепане» [15, с. 35, 36].

Публікації: [11, с. 74; 7, с. 26; 16, с. 602—603].

«Молодець Тараско вибив ворота» (без нот)

Молодець Тараско вибив ворота у чужі города. Він військо збирає; позбирав війська аж землі важко. Мати повчає його: *Держися війська та все середнього; Да за товариша, за сердешного*. Король пропонує йому одружитися зі своєю донькою, Тараско відмовляється від бусурменки. Мотив збору війська / хлопців (*зберемо хлопців, а все молодців*) характерний для колядкової обрядової пісенності [14, с. 124, 133; 15, с. 97]. Рефрен: *Святий вечір*. Мотив — мати повчає сина, як поводитися у війську, відомий на Рівненському Поліссі (с. Люхча Рівнен. обл.) [18, с. 87]. Мотив військової служби типовий для колядок для парубка [15, с. 84].

Варіанти: «Що в полі, в полі на яр бороні» (с. Лихолітки Чернігів. обл.) [18, с. 111]; «Ой мала ненька єдного синка». Мати теж навчає сина, як поводитися у війську. Орли повідомляють матері, що син загинув: *Твій син на могилі всі розкоши знає* [14, с. 136]. У колядках у записах З. Доленги-Ходаковського мати також навчає сина, як вибирати дружину: *Не бер собі гордей вдовоньки, / Возь собі панну, собі рівняну* [11, с. 137].

Варіанти: «Що в пана-хазяїна да один синок є» (с. Сосниця) [7, с. 120].

Публікації: [11, с. 74—75; 7, с. 27; 16, с. 603—604].

«Сів Сус Христос вечеряти» (без нот)

Колядка моралізаторського змісту, на відміну від попередніх, основна мета яких прославлення господаря, господині, їхніх дітей. Божа Мати просить Сина дати райські ключі, щоб впустити людські душі, крім однієї, що батька й матір полаяла; не

полаяла і подумала. Сюжет відомий майже на всій території України [13, с. 15]. Варіант початку: «А вставай, не лежи та застеляй столи» [20, с. 41—42]. Рефрен твору дає підстави зараховувати її до щедрівок, хоча її могли виконувати у різдвяний час загалом. Рефрен: *Щедрий вечір, / Добрий вечір / Добрим людям / На здоров'є.*

Варіанти: «В цьому домі» (Київщина; останній рядок: *А та думка гірше лайки*) [18, с. 19, 59].

Публікації: [11, с. 75; 7, с. 27—28; 16, с. 604—606].

«Ой з-під гаю, гаю зелененький» (без нот)

Ніхто не може спіймати коника вороненького, тільки піймає молодець Тарас, поїде ним до тещеньки, яка медом, пивом частує свого зятя. Варіанти початку: «Що за гаєм, гаєм»; «Ой у полі, в полі». Побутує на Сумщині, Чернігівщині, Київщині, Житомирщині [13, с. 14]. Рефрен: *Щедрий вечір, добрий вечір / Добрим людям на здоров'є.*

Варіанти: запис із с. Сосниця із іншим закінченням, де описано як частували зятя [7, с. 120].

Публікації: [11, с. 75; 7, с. 29—30; 16, с. 606—607].

«Сам Сус Христос та по морю ходив» (без нот)

Сус Христос та по мою ходив; да кладки мостив; прийшла до нього та Божая Мати. Продовження не зафіксовано. Це початок довшого тексту, в якому Мати Божа *ризи несла да замочила; янголята внесли тії ризи да й у церковку.* Закінчується щедрівка побажанням здоров'я усій родині [7, с. 121]. Мотив мощення мостів характерний також для весняної і купальської пісенної обрядовості [14, с. 64], семантично він пов'язаний із одруженням. Рефрен: *Щедрий вечір, / Щедрий вечір, / Пречистая Божа Мати, / Щедрий вечір! У колядкових текстах мости всі перстньовії мостять також три орли — деміурги* [14, с. 132].

Варіанти: «Що по морю да по синьому» (с. Сосниця) [7, с. 121].

Публікації: [7, с. 30; 16, с. 614—615].

Веснянки

«Поставлю свічу проти місяцю» (з нотами)

Дівчина роздумує про те, що після одруження її нова сім'я буде не така, як батьківська: *Не буде свекорко так, як батенько, не буде све-*

круха, як та матінка; та не буде діверко так, як братичок; та не буде зовиця так, як сестриця. Сюжет близький до весільних пісень. Рефрен: *Тихо йду, тихо йду, / Да вода по каменю, / Да вода по білому, / Тихо йду.* Веснянка належить до розряду веснянок із родинно-побутовим сюжетом.

Варіанти: «Засвічу свічу проти сонечка» [29].

Публікації: [11, с. 75; 7, с. 31—32; 16, с. 607—608]; [10, с. 127] із назвою «Веснянка (хороводна)».

«Як буду я женитися» (з нотами)

Парубок запрошує свою колишню дівчину прийти подивитися на його одруження. Дівчина відмовляється, каже, що його мати *чарівниця*, а сестра *розлучниця*, які *розлучили нас з тобою, / Як рибоньку із водою.* Дівчина заявляє, що вона ще погуляє з дівочками і з молодцями. Рефрен: *Я, я, я молодець, / Тихий переборець, / У таночок.* Дівчина хвалиться, що як *щука-риба* може бути з *пліточками*, так *Я, молода, з дівочками*, а ще *Щука-риба з окунцями, / Я, молода, з молодцями.* Такі ж паралелі наявні у пісні про вдову «Сидит сокіл на тополі» [14, с. 534]. Оригінальне вирішення сюжету, де хлопець запрошує колишню кохану на вінчання з іншою. У тексті дівчина порівнює себе із *щукою*: *Щука-риба по Дунаю, / Я, молода, погуляю.* Можливо, ця дівчина — удова, оскільки *щука-риба* є типовим образом у піснях про вдову: *Щука-риба в морі гуляє поволі, / А у вдови тай один син, тай не дав Біг долі* (із власних записів у Волинській обл., Камінь-Каширський р-н). У згаданих текстах народне слово описує особливий статус удови, яка, з одного боку, має більше клопотів, ніж молода дівчина, а з іншого — має більше волі й може спілкуватися і з дівчатами, і з хлопцями. У тексті наявна контамінація сюжетів і мотивів. Мотив — козак до дівчини ходив, одружується з другою, а першу запрошує на весілля, відомий на Галичині, Поділлі, Півдні, Наддніпрянщині, Чернігівщині [13, с. 32, 38].

Варіанти: «Ой Боже, Боже, з такою годиною» (дівчина нарікає на свою долю; вона гуляла з козаком, який не взяв її, лише просить на весілля. Дівчина проклинає парубка: *Щоб ти женився щомісяця й щогоду*) [13, с. 338—339].

Публікації: [10, с. 127; 7, с. 32—33; 16, с. 608—609].

«Сама хожу та по каменю» (без нот)

Дівчина водить коня, кінь льон топче, / Попереду веробей скаче. Вона просить цього вербеєчка сказати правдочку, / Кому воля, кому воленьки ніт. Він відповідає, що дівчатам уся воленька, а жіночкам нема воленьки через чоловіка-буркуна, дитя у колісці, свиню, яка кричить, горщок, який у печі. Мотив — дівчина питає у пташки правду, відомий у сюжетах пісень про кохання («Ой чи воля, чи не воля» [13, с. 34]). На Волині й Поділлі відомий мотив — парубок питає в орла новини про його кохану: Орле, орле, сивий соколе /.../ Чи не тужить дівчина по мені [14, с. 448].

Варіанти: «Ой чижику, горобейчику», ігрова веснянка; поширена на Волині, Поділлі, Наддніпрянщині, Слобожанщині [20, с. 64—65]; «Чижику-воробейчку» [14, с. 68].

Публікації: [11, с. 77; 10, с. 34; 7, с. 609—610].

«Ой, що ж бо та й за дерево» (з нотами)

Дерево крушина без сонечка зів'яло. А в батька гості — його дочки. Дочки журяться: Ой, як батенько наш де дінуться, / Всі розкошеньки минуться; І стежечки заростуться, / І пилочком припадуться. Текст має ремарку: «Пісня мого діда Ярмоли, ткача, матиного батька, що мав п'ять дочок». Мотив зарослих стежок, слідів типовий для голосінь [32, с. 348], а також для родинно-побутових пісень про нещасливе кохання: Поросла по слідочку шевіля та рута [14, с. 446]. Він містить семантику неможливості повернення. Мотив — розкоші зазнати, трапляється у ліричних піснях про жіночу долю (Коли б же я була знала, / Не йшла заміж, а гуляла, / То б пила, гуляла, / Розкоші зазнала / Дівчиною молодою («Ой у полі дві могили»)) [33], а також у родинно-побутових піснях про кохання (Ой розійшлися мої розкоши, як квіт по воді [14, с. 451]). Сюжет рідкісний, варіантів не виявлено.

Публікації: [11, с. 78; 7, с. 34—35; 16, с. 610—611].

«Да на юлиці» (без нот, фрагмент)

Фрагмент довгої закличної веснянки «Весняночко-паняночко». Варіант назви: «Весна, де ти зимувала». Побутує на Сумщині, Чернігівщині, Полтавщині [13, с. 18]. Варіант цього фрагменту із Полтавщини:

Усі кури докупочки, півень на порозі,

Усі хлопці на вулиці, а мій у дорозі.

Варіанти: «Весняночко-паняночко, де ти зимувала» [13, с. 84—85]; [34, с. 37, 39, 41].

Публікації: [11, с. 78; 7, с. 38; 16, с. 614].

«Король, король» (без нот, фрагмент)

Одна із найпоширеніших в Україні весняних обрядових ігор, у якій беруть участь дві протидіючі групи. «Наспіві «Короля» з Чернігівщини та Полтавщини мають багато спільних рис з волинськими варіантами «Мостів» та «Воротаря», наспіваних Лесею Українкою К. Квітці» [21, с. 103]. У деяких варіантах король вибирає собі дівчину. Текст має ремарку матері О. Довженка: «Забула вже. Ото, бувало, поберемося за руки, душ п'ятдесят, і біжимо по вулиці...»

Варіанти: «Королю, королю, чом не йдеш» [32, с. 53—54]; «Ой короле, чом не йдеш» [20, с. 52—53]; «Король, король, знайди сюди в город» (текст із описом гри) [7, с. 122].

Публікації: [7, с. 38; 16, с. 615].

Ліричні пісні**«Ой у полі криниченька»** (без нот)

Козаки ночували воронії коні у полі біля криниченьки. Там дівчина воду брала, / Руту поливала; зазивала молодого козаченька в гості. Вона обіцяє йому, що її отець-мати будуть його шанувати; Медом, вином, горілкою / Будуть шанувати. На ставочку два голуби, а в дівчини два молодці, / Обидва вірненькі. Другий питає дівчини, коли можна її сватати. Вона пропонує в неділочку. Хлопець заперечує, що В неділю негоже, а краще восени, тоді нам і Бог pomoже. Публікації цього тексту [14, с. 78; 16, с. 36; 2, с. 611—612] подають цей і наступний текст як дві різні пісні. Подаємо їх разом, оскільки у записах Зоріана Доленги-Ходаковського подано варіант цієї пісні, де об'єднані мотиви напування коней, дівчина запрошує козака до себе, у дівчини два миленьких, один питає, коли її сватати [14, с. 462]. Сайт «Українські пісні» теж подає такі варіанти: «В чистім полі криниченька на чотири зводи», де наявна контамінація описаних сюжетів: козаченько напуває коней, дівчина зазиває козака в гості, на ставочку два лебеді, а в дівчини два вірні женихи; один із них питає дівчини, коли краще її сватати [35].

Варіанти: «Ой у полі криниченька на чотири зводи» [14, с. 462]; «В чистім полі криниченька на чотири зводи» [33]; «Ой, у яру криниченька» [34].

Публікації: [11, с. 78; 7, с. 36; 16, с. 611—612].

«Ой піду я, молодая» (без нот)

Дівчина має намір йти пшениченьку жати. Там чумак воли пасе, / Став зі мною жартувати. Дівчина просить не жартувати з нею, бо як поїдеш у дорогу / Буду плакати за тобою. Чумак їде, дівчина журиться за ним. Вона просить матір купити їй за три копи голку, / За чотири золотії / Та червоного шовку, щоб вона для чумаченька, якого сподобала, шовком шила; золотом рубила; сріблом гаптувала. Варіант пісні про вишиту для коханого сорочку. Мотив вишивати сорочку характерний також для колядок із цієї колекції (див. колядку «Ой чи дома дома да пані удова»). Мотив — донька просить матір купити шовку на сорочку милому, наявний у записах З. Доленги-Ходаковського; *Купи, мати, купи, мати, за копійку іголку, / За чотири золотії червоного шовку* [14, с. 424] (див. також: [14, с. 443]).

Варіанти: «Пора, мати, жито жати» (чумацька пісня) [35].

Публікації: [10, с. 128; 7, с. 37—38; 16, с. 611—612]. У виданні «Наспівала мати» [7, с. 37—38] цей текст подано як два тексти: «Ой піду я, молодая» і «Купи мені, моя мати». Зазначений варіант свідчить, що це одна пісня.

«Да поламаю калиноньку» (без нот)

Чоловік любить удівоньку, але ненавидить її діток. Мати радить йому любити і удівоньку, і її дітки. Текст має ремарку: «Пісня мого діда Ярмоли». Упорядник повного першодруку записів О. Довженка умістив цей текст до веснянок. На мою думку, ще родинно-побутова лірична пісня.

Варіанти: «Як рубаєш калиноньку, рубає її віти» (запис на Коростенщині; поширена також на Поділлі, Буковині, Прикарпатті, Волині) [20, с. 428]; «Вдовонька милая» (удова переконає потенційного чоловіка, що її діти допомагатимуть у роботі). Текст не увійшов у публікацію 1974 р. [36] (детальніше про цей текст див.: [37, с. 198]).

Публікації: [10, с. 128; 6, с. 35—36, 16, с. 611].

«Ой піду я не берегом-лугом» (без нот)

Двоє любилися дуже аж чотири годочки. Потім не бачилися чотири неділі, далі вони заболіли. Дівчинонька лежить в матері в коморі, а козаченько в зеленій діброві. У неділю дзвонять дзвони по тому козаченьку. Дівчина просить покласти її з козаченьком в одну домовину; висипати високу могилу, посадити в голівоньках червону калину, / Щоб зачервоніла на всю Україну. Варіанти балади про бажання бути похованими у одній ямці записані на Поділлі [38], на Наддніпрянщині [20, с. 177—178]. Відомі варіанти балади, де дівчина помирає з нудьги за коханим, а він прибуває на її похорон і вбиває себе, щоб їх поховали разом [21, с. 393].

Варіанти: «Ой, піду я, піду не берегом-лугом» [39].

Публікації: [11, с. 79; 7, с. 39, 16, с. 613—614].

«Провожала мати сина» (без нот)

Мати проводить сина в велику дорогу. Вона питає, де його шукати. Син відповідає: *В степу край дороги, де він буде зиму зимувати; своїм чубом кучерявим / Степи устилати; тілом орлів годувати, кров'ю ріки доповняти*. Пісня містить поетичну метафору смерті, яка найбільш характерна для українських народних дум. Мотив смерть як одруження побутує в пісенних текстах на Прикарпатті й Поділлі [21, с. 641].

Публікації: [10, с. 128; 7, с. 40; 16, с. 615].

«Дівчино Уляно, збуди мене рано» (без нот)

Козак просить дівчину збудити його рано, щоб у барабани та й не вибивали, / В золотії труби та на вигравали. Дівчина козака вірно любила і рано не розбудила. Далі козак каже: *Усім солдатам переміна дана. / Мені, молодому, служити самому. Цей козак уланського полку просить йому переміну дати, / Брата молодого, коня вороного, / Та ще й сіделечко з золота самого, / А поводи — з зеленого шовку*. Мотив будити козака відомий практично в усій Україні. Найчастіше дівчина будить козака, щоб його не вбили вороги (*рядовії солдати; турки з татарами*) [13, с. 28].

Варіанти: «Ой на горі калина стояла» (дівчина не розбудила хлопця, водить його в світлицю спати; закрила віконце; щоб подружка і мати не знала, що

дівчина з козаком спала); відома в усій Україні [20, с. 319—320]

Публікації: [11, с. 79—80; 7, с. 40—41; 16, с. 615—616].

«Жила вдова в кінці села» (без нот)

Вдова має хорошу доньку. Парубок звертається до вдови: *Добривечір, матусенько, / Дай води напитись. / Хорошую дочку маєш, / Дозволь подивитись*. Мати дає дозвіл. Донька просить матері любити того зятя, якого вона (донька) полюбила. Мати не погоджується, погрожує розлучати доньку з нелюбим для неї (матері) зятем. Донька просить матері не робити цього: *Не розлучай, мати, зятя — / Тобі з ним не жити*. Мотив — козак простяг у матері напитися води, подивитися на її дочку, побутує на всьому західному регіоні України [13, с. 28]. Мотив — мати змушує доньку вийти заміж за нелюб, поширений серед баладних сюжетів («Зійшов місяць, зійшов ясний») [13, с. 33]. Мотив — донька просить матір не розлучати її коханим, наявний у записах З. Доленги-Ходаковського [14, с. 425].

Варіанти: «Ой де тая вдова живе, що на рожку хата» [14, с. 33]; «Несу воду» [40]; «Чи ти чула, дівчинонько» [41].

Публікації: [11, с. 80; 7, с. 40; 16, с. 616—617].

«Ой крапива, ти крапива моя»

(без нот, фрагмент)

Крапива узеленила все поле, немає проходу милу. *Попереду кінь буланій іде; а позаду табун коней веде*. Із цим текстом подана ремарка: «Забула. Ой гарна була пісня...»

Публікації: [7, с. 42; 16, с. 617].

Мотив дару характерний для щедрівок і веснянок:

Звідки мій милий приїде,

Що ж він мені привезе [14, с. 65];

Ми вас кличемо і дар вам даємо

Золотее чернятко і крайное дитятко [14, с. 66].

Жанрові й текстуальні особливості публікацій пісенних записів О. Довженка

За жанровим складом у записах Олександра Довженка найбільше календарно-обрядових музичних творів зимового циклу — колядок і щедрівок. Оскільки ці тексти мають характерну текстову скла-

дову, а саме повторюваний рефрен (найчастіше *Святий вечір; Щедрий вечір, добрий вечір, / Добрим людям на здоров'є; рідше Раю розвийся! / Христос народився / В сьому дому*), то в упорядників, які готували до друку ці записи, не виникало сумнівів щодо їх жанрового визначення.

Сумніви виникають на предмет жанрового означення веснянок. Так, тексти під назвою «Да поламаю калиноньку», «Ой у полі криниченька», «На ставочку два голуби», «Ой піду я молодая», «Купи мені, моя мати» я зараховую до ліричних пісень, оскільки ці тексти подані без мелодій і без опису їх побутування, а веснянки належать до весняного ігрового фольклору, водночас до поширених веснянок «Да на юлиці», «Король, король» Одарка Єрмолаївна дає пояснення про особливості їх виконання. Крім цього, дослідники української народної пісенної традиції жанрово визначають наведені тексти як родинно-побутові пісні [13; 14; 19; 20] (пояснення див. у коментарях до кожного тексту). Водночас зазначу, що родинно-побутові сюжети часто проникають в календарно-обрядові тексти, тому остаточно з'ясувати, як функціонували аналізовані тексти, сьогодні непросто. Можна припустити, що у певних локальних традиціях їх могли виконувати і як веснянки.

Мотиви й сюжети пісенних записів О. Довженка

Записи колядок і щедрівок із колекції О. Довженка містять мотиви й сюжети, характерні для Волині, Поділля, Слобожанщини. Найчастіше це пісні для господарів і їхніх дітей, для парубка, дівчини, рідше мотиви із біблійними персонажами, які сформувалися під впливом народної традиції. Мотив про намір завоювати город («Ой із-за гори, та з-за кам'яної») міститься в сюжеті про викуп цього города, який пропонують містяни, і пропозицію одружитися із дівчиною. Такий сюжет віднаходимо у виданні З. Доленги-Ходаковського [14, с. 134, 135], який на початку XIX ст. здійснив записи на Галичині, Волині, Поділлі, Придніпрянщині, Поліссі. У колекції З. Доленги-Ходаковського знаходимо варіанти до багатьох колядок і щедрівок, записаних від матері О. Довженка. Це такі мотиви й сюжети:

- випитування, хто тебе навчив на скрипочку грати, хороше співати;
- не попівна, не царівна, а батькова дочка;
- дівка перевіз держала;

- повчання матері (як на скрипочку грати, у війську поводитися);

- молодець/парубок збирає військо

Немає у З. Доленги-Ходаковського таких мотивів і сюжетів:

- про розумну дружину (Наддніпрянина);

- удова не вдома, а шиє у короля;

- кінь просить Іваночка не продавати його, пригадує хлопцеві про те, як вони билися з ордою;

- пошук імені для новонародженого Сина Божого;

Типові мотиви й сюжети колядок і щедрівок записів О. Довженка, поширені на всій території України:

- звернення до роженьки, відомий у зимовому й весняному обрядовому фольклорі;

- парубок/дівчина хвалиться чимось;

- церква/дім з трьома вікнами;

- розмова козака/хлопця із конем;

- шиття шити, сорочку вишивати;

- три гості — сонце, місяць, дощ;

- Ісус Христос дає райські ключі, Мати Божа випускає всі душі, крім тої, що хотіла лаяти батьків.

Рідкісні мотиви й сюжети:

- *Молода шинкарка, дівка Одарка* змушена брати плату (*вороного коня, гостру сабельку, золотее кольце*) із трьох царевичів, які п'ють, гуляють, грошей не дають;

- Мати Божа дає три імені Синові: *Святе Рожество; Іван Христитель; Святий Василій*.

Типові мотиви веснянок із колекції записів О. Довженка:

- роздуми дівчини про одруження;

- питання до пташки-воробецька;

- звертання до весняночки-паняночки;

- король вибирає дівчину.

Рідкісним є колядковий сюжет про те, що Мати Божа дає три імені Сину Божому («А в пана-хазяїна та на його дворі»), а також веснянковий мотив про роздуми доньок, які журяться, що без батька минуться їхні розкошеньки («Ой, що ж бо та й за дерево»).

Оригінальним для веснянки є вирішення сюжету, в якому хлопець запрошує свою колишню дівчину на весілля: дівчина порівнює себе із щукою, яка у піснях часто пов'язана із удовою. На Галичині цей сюжет побутує як лірична пісня про кохання.

Мотиви ліричних пісень із записів О. Довженка характерні для пісенної традиції Поділля, Волині, Наддніпрянини й Слобожанщини. Це сюжети про напування коней біля криниці, вишивання сорочки для козака, вдову і її нелюбих для потенційного чоловіка дітей, розбудити / не розбудити козака, прохання до матері показати доньку побутують на всій території України.

Висновки. Фольклорні записи О. Довженка презентують зимову і весняну пісенно-обрядову традицію Чернігівщини. Серед публікацій цих записів найціннішим є видання «Наспівала мати. Пісенний світ О. Довженка», яке підготував, упорядкував і прокоментував Віталій Пригоровський. Це перше повне видання записів Довженка. Воно цінне тим, що, крім власне фольклорних текстів, упорядник навів і проаналізував у коментарях цитування й творче опрацювання цих пісень у творах Олександра Довженка, а також віднайшов й опублікував варіанти багатьох колядок із архіву Сосницького краєзнавчого музею. Важливо, що до веснянок і ліричних пісень варіантів не наведено. Можна зробити припущення, що на малій батьківщині Довженка значно більше розвиненою була саме обрядовість зимового часу, тому колядки і щедрівки становлять більшу частину записів митця (сімнадцять текстів із тридцяти двох). Ці пісенні тексти досить добре збереглися у пам'яті матері митця, а мотив про пошук імені для новонародженого Сина Божого («А в пана-хазяїна на його дворі») і сюжет про шинкарку, яка бере плату з царевичів («Од Києва до Львова лежала дорога») характерні саме для локальної сосницької традиції.

1. Голубець О.М. Довженко Олександр Петрович. *Українська фольклористична енциклопедія*. Львів, 2018. С. 227—228.
2. Іваннікова Л.В. Довженко Олександр Петрович. *Українська фольклористична енциклопедія*. Київ: ІМФЕ НАНУ, 2019. С. 261.
3. Поляруш О.Є. На дужих крилах пісні (75-річчя від дня народження О.П. Довженка). *Народна творчість та етнографія*. 1969. № 5. С. 53—61.
4. Поляруш О.Є. Олександр Довженко і фольклор. Київ: Вища школа, 1988.
5. Сорока І.Л. Одне з першоджерел творчості О.П. Довженка. *Народна творчість та етнографія*. 1961. № 1. С. 89—91.
6. Пригоровський В.З. Довженкової криниці. *Народна творчість та етнографія*. 1992. № 3. С. 56—58.

7. *Наспівала мати: Пісенний світ О. Довженка*. Упоряд., вступна ст. та коментарі В.М. Пригоровського. Київ: Музична Україна, 1995. 144 с.
8. Пригоровський В. *З цілющих джерел. Наспівала мати: Пісенний світ О. Довженка*. Упоряд., вступна ст. та коментарі В.М. Пригоровського. Київ: Музична Україна, 1989. С. 3—12.
9. *Центральний державний архів літератури і мистецтва росії (ЦДАЛИ рфсрс)*. Ф. 2081. Оп. 1. Од. зб. 330.
10. *З фольклорної спадщини О.П. Довженка*. Добірка і вступна стаття В.А. Щербака. *Народна творчість та етнографія*. 1959. № 1. С. 126—128.
11. Материні пісні (Фольклорна збірка О.П. Довженка). Подали до друку Ю.І. Сонцева та О.М. Підсуха. Вступна замітка О.І. Дея. Музична редакція Л.І. Ященка. *Народна творчість та етнографія*. 1964. № 5. С. 66—80.
12. Довженко О. Українська пісня. *Народна творчість та етнографія*. 1959. № 1. С. 126—127.
13. Єфремова Л.О. *Частотний каталог українського пісенного фольклору: у 3-х част. Ч. 3. Показчики*. Київ: Наук. думка, 2011.
14. *Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського (з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся)*. Упоряд., текстологічна інтерпретація і комент. О.І. Дея; атрибуція автографів і копій та передм. Л.А. Малаш, О.І. Дея. Київ: Наукова думка, 1974.
15. *Колядки та щедрівки*. Упоряд. Л. Ященко, К. Міщенко. Київ, 2005.
16. Довженко О. *Господи, пошли мені сили. Щоденники, кіноповідсті, оповідання, фольклорні записи, листи, документи*. Упоряд. Р. Корогородський. Харків: Фоліо, 1994.
17. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/996683.html> (дата звернення: 14.07.2024).
18. *Колядки і щедрівки. Автентичні*. Упоряд. М. Пилипчак, іл. З. Косицька, М. Косицька. Київ: ЗАДРУГА, 2007.
19. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/431137.html> (дата звернення: 14.07.2024).
20. Єфремова Л.О. *Частотний каталог українського пісенного фольклору: у 3-х част. Ч. 2. Антологія-хрестоматія*. Київ: Наукова думка, 2010.
21. Єфремова Л.О. *Частотний каталог українського пісенного фольклору: у 3-х част. Ч. 1. Опис*. Київ: Наукова думка, 2010.
22. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/3388766.html> (дата звернення: 14.07.2024).
23. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/230461.html> (дата звернення: 14.07.2024).
24. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/2150012.html> (дата звернення: 14.07.2024).
25. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/8394001.html> (дата звернення: 14.07.2024).
26. Пригоровський В. «А в пана господаря та в його дворі». Невідомий запис колядки з архіву О. Довженка. *Народна творчість та етнографія*. 1993. № 1. С. 69—70.
27. *Народні перлини. Українські народні пісні*. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1961.
28. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/215952.html> (дата звернення: 14.07.2024).
29. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/7186745.html> (дата звернення: 23.07.2024).
30. Коваль-Фучило І. *Українські голосіння: антропологія традиції, поетика тексту*. Київ, 2014.
31. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/4311434.html> (дата звернення: 23.07.2024).
32. *Красна весна, тихе літо. Українські народні календарні пісні весняно-літньої пори з репертуару етнографічного хору «Гомін» та Київського кобзарського цеху*. Упоряд. Л. Ященко, К. Міщенко. Київ, 2007.
33. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/5386040.html> (дата звернення: 25.07.2024).
34. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/8125219.html> (дата звернення: 25.07.2024).
35. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/1251127.html> (дата звернення: 25.07.2024).
36. Рукописна книга-копія записів Зоріана Доленги-Ходаковського. *Національна бібліотека Фінляндії. Колекція рукописів. Український фольклор*. Sl.Ms 1001.
37. Коваль-Фучило Ірина. Рукописна копія записів українського фольклору Зоріана Доленги-Ходаковського у фондах Національної бібліотеки Фінляндії. *Музикознавча думка Дніпропетровщини: Збірник наук. статей*. Дніпро: ГРАНІ, 2024. Вип. 26 (1). С. 188—203.
38. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/6309042.html> (дата звернення: 25.07.2024).
39. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/4278333.html> (дата звернення: 25.07.2024).
40. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/7253343.html> (дата звернення: 25.07.2024).
41. *Українські пісні*. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/3386663.html> (дата звернення: 25.07.2024).

REFERENCES

- Golubets, O. (2018). Dovzhenko Oleksandr Petrovych. *Ukrainian folklore encyclopedia* (Рр. 227—228). Lviv [in Ukrainian].
- Ivannikova, L. (2019). Dovzhenko Oleksandr Petrovych. *Ukrainian folklore encyclopedia* (Р. 261). Kyiv: IMFE of the National Academy of Sciences [in Ukrainian].
- Polyarush, O. (1969). On the strong wings of a song (75th anniversary of the birth of O.P. Dovzhenko). *Folk Art and Ethnology*, 5, 53—61 [in Ukrainian].
- Polyarush, O. (1988). *Oleksandr Dovzhenko and folklore*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

- Soroka, I. (1961). One of the original sources of the work of O.P. Dovzhenko. *Folk Art and Ethnology*, 1, 89—91 [in Ukrainian].
- Pryhorovsky, V. (1992). From Dovzhenko's well. *Folk Art and Ethnology*, 3, 56—58 [in Ukrainian].
- Pryhorovsky, V. (Ed.). (1995). *The mother sang: Song world of O. Dovzhenko*. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Pryhorovsky, V. (Ed.). (1995). From healing sources. *The mother sang: Song world of O. Dovzhenko* (Рр. 3—12). Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- The Central State Archive of Literature and Art of Russia*. F. 2081. Op. 1. Od. save 330.
- Shcherbak, V. (Ed.) (1959). From the folklore heritage of O.P. Dovzhenko. *Folk Art and Ethnology*, 1, 126—128 [in Ukrainian].
- Sontseva, Y.I., & Pidsukha, O. (Eds.). (1964). Mother's songs (Folklore collection of O. Dovzhenko). *Folk Art and Ethnology*, 5, 66—80 [in Ukrainian].
- Dovzhenko, O. (1959). Ukrainian song. *Folk Art and Ethnology*, 1, 126—127 [in Ukrainian].
- Yefremova, L. (2011). *Frequency Catalog of Ukrainian Song Folklore*: in 3 parts. Part 3. *Indexes*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Dei, O (Ed.). (1974). *Ukrainian folk songs in the records of Zorian Dolenga-Khodakovsky (from Halychyna, Volhynia, Podillia, Dnipro region and Polissia)*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Yashchenko, L., & Mishchenko, K. (Eds.). (2005). *Christmas carols*. Kyiv [in Ukrainian].
- Dovzhenko, O., & Korohrodskyi, R. (Ed.). (1994). *Lord, give me strength. Diaries, film stories, short stories, folklore records, letters, documents*. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/996683.html> (access date: 07/14/2024) [in Ukrainian].
- Pylypchak, M. (Ed.). (2007). *Christmas carols. Authentic*. Kyiv: ZADRUGA [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/431137.html> (access date: 07/14/2024) [in Ukrainian].
- Yefremova, L. (2010). *Frequency Catalog of Ukrainian Song Folklore*: in 3 parts. Part 2. *Anthology-textbook*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Yefremova, L. (2009). *Frequency Catalog of Ukrainian Song Folklore*: in 3 parts. Part 1. *Description*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/https://www.pisni.org.ua/songs/3388766.html> (access date: 07/14/2024) [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/https://www.pisni.org.ua/songs/230461.html> (access date: 07/14/2024) [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/2150012.html> (access date: 07/14/2024) [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/8394001.html> (access date: 07/14/2024) [in Ukrainian].
- Pryhorovsky, V. (1993). «And in the master's house and in his yard». An unknown recording of a carol from the archive of O. Dovzhenko. *Folk Art and Ethnology*, 1, 69—70 [in Ukrainian].
- (1961). *Folk pearls. Ukrainian folk songs*. Kyiv: State Publishing House of Fiction [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/215952.html> (access date: 07/14/2024) [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/https://www.pisni.org.ua/songs/7186745.html> (access date: 07/23/2024) [in Ukrainian].
- Koval-Fuchylo, I. (2014). *Ukrainian laments: anthropology of tradition, poetics of the text*. Kyiv [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/4311434.html> (access date: 07/23/2024) [in Ukrainian].
- Yashchenko, L., & Mishchenko, K. (Eds.) (2007). *Beautiful spring, quiet summer. Ukrainian folk calendar songs of the spring and summer season from the repertoire of the ethnographic choir «Homin» and the Kyiv Kobzar workshop*. Kyiv [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/https://www.pisni.org.ua/songs/5386040> (access date: 07/25/2024) [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/https://www.pisni.org.ua/songs/8125219> (access date: 07/25/2024) [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/https://www.pisni.org.ua/songs/1251127> (access date: 07/25/2024) [in Ukrainian].
- A handwritten book-copy of the records of Zorian Dolenga-Khodakovsky. *National Library of Finland. Collection of manuscripts. Ukrainian folklore*. Sl.Ms 1001 [in Ukrainian].
- Koval-Fuchylo, I. (2024). A handwritten copy of the records of Ukrainian folklore by Zorian Dolenga-Khodakovsky in the collections of the National Library of Finland. *Musico-logical opinion of the Dnipropetrovsk Region: Collection of sciences. Articles* (Issue 26 (1), pp. 188—203). Dnipro: HRANI [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/https://www.pisni.org.ua/songs/6309042> (access date: 07/25/2024) [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/https://www.pisni.org.ua/songs/4278333> (access date: 07/25/2024) [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/https://www.pisni.org.ua/songs/7253343> (access date: 07/25/2024) [in Ukrainian].
- Ukrainian songs*. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/https://www.pisni.org.ua/songs/3386663> (access date: 07/25/2024) [in Ukrainian].